Ստացանք «Ժուրնալ դ'Օրիան» լրագրի համար 4 րուբլ Իսահակ Բուղդանեանցից։ Առաջվայ փողերի հետ կանի 1116 րուբլ 50 կոպէկ։

—

«Кавказъ» լրագրում յայտնված է որ վաղը, շաբաթ օր, 26-ին սեպտեմբերի, Արծրունու թատրոնում կայսերական թատրոնների արտիստ, պ. Բօգդանօվ կը մասնակցի ֆրանսիական խմբի ներկայացմանը, Պ. Բօգդանօվ կը պատմի պատկերներ ժողովրդական կեանքից և կերգէ կուպլէտներ։ Ֆրանսիական խումբը կերգէ և կը ներկայացնէ մի օպերէտ պ. Դէկէր-Շէնկի օրկէստրի մասնակցութեամբ։

—

Օդէսսայի մէջ հրատարակվող «Одесскій Листокъ» լրագիրը, որ կառավարութեան հրամանով արգելվեցաւ մի քանի ամսով, նորից թոյլտուութիւն ստացաւ հրատարակվելու և այդ թերթի համարները արդէն ստացվեցան Թիֆլիսում։

—

Այս օրերս վախճանվեցաւ Թիֆլիսի մէջ Անդրկովկասեան Պրիկազի կառավարիչ պ. Զայէվսկի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

Հարստահարութեանց դարը նորոգեցաւ, ապահովութիւն չը մնաց Հայոց. ամեն Հայ իր զբաղումէն դադրած, իր տունը պահելու ստիպուած է. ժամանակը բռնութեան է. կառավարիչը լոկ ամսականաւոր, անտարբեր մ'է. բնաւ հոգը չէ քաղաքի վիճակը, որ օրէ ցօր վտանգաւոր կը լինի...։ Ցածոգի մարդիկներն իրենց մոլեռանդութեան ազատ ասպարէզ գտած են. հիմայ ըսելու է թէ՝ անբաղդ է Հայը, թշուառ է, կը հարստահարուի. ուսկի՞ց, բուն իսկ իրեն հայրենակիցներէն. ահա՛ այս ես մեծ ապացոյց մ'է թէ՝ դեռ կրթութիւն չէ մտած նոցա մէջ, քանի որ նախկին ոխերով վարակուած իրենց կատաղի կրից յագեցում տալու համար ոտնակոխ կ'ընեն ամբողջ քաղաքի մը կացութիւնն և ազգի մը կենցաղավարութիւնը։ Կը պատահին հոս, ի Մարաշ, դէպքեր, որ անլուր են. կը գործուին ոճիրներ, զոր միայն միջին դարը կրցած է հնարել. հանգիստ կեանք, առեւտուր, խուպառ չը մնացին. ամեն մարդ, որ Հայ կը կոչուի՝ իր տանը պահապանն է. խանութները փակուած, զի խանութին մէջ իսկ կը յարձակին նորա վրայ. արտերն ու այգիներն անխնամ, զի իրենց սեպհական կալուածին մէջ կը վիրաւորուին սրիկաներէն. վերջապէս անգթութիւնք, բռնութիւնք, հարստահարութիւնք օր ըստ օրէ կաճին և կը սպառնան հանգստութեան. այս ամեն ոճիրներէն միայն մէկ հատը, որուն նման 20 տարիէ ի վեր չէր տեսնուած հոս, պատմել հարկ կը համարիմք հասարակութեան։

Մօտերս, քաղաքիս Քիւմպէթ կոչուած թաղին մէջ, կ. Հ. վարժարանի դասատուներէն Պ. Ս. Սամուէլեանի տունը՝ գիշեր ատեն մեծ յարձակում մը կը կրէ Տիվանլը թաղի մոլեռանդ, սրիկայ, հայատեաց 200 էն աւելի մարդիկներէն, որ երկու օր յառաջ համահաճ հաւանութեամբ և խորհրդով որոշած էին ջնջել այս ընտանիքը, զոր կը հարուածեն և կարատաւորեն անհաւատալի զըպարտութեամբ։ Կռիւը կը սկսի գիշերը ժամը մէկ ու կէսին մօտերը, մինչդեռ ընտանիքը նստած, կը խօսակցէին։ Նախ մի քանի տաճիկ սրիկաներ սանդուխէն վեր ելնելով՝ թշնամական շարժումներ կը ցուցնեն սոցա. առիթ մը կը փնտռեն իրենց թոյնը թափելու։ Պ. Ս. Սամուէլեան կը ջանայ խաղաղութեամբ դրկել զայնս, սակայն չը յաջողիր, և վերջապէս այս միջոցին 15—20 սրիկայ ես զինուած, նախապատրաստական զէնքով՝ կատաղութեամբ կը յարձակին տանը վրայ. յարձակելոց խուժանը կաւելնայ. խուռն ամբոխ մ'է, տունը կը պաշարէ. Թշուառ ընտանիքն ահ ու դողի բռնուած. հարսերէն մին ես յղի լինելով՝ սարսափահար կը մարի. կռիւն երթալով ահեղ կերպարանք մը կառնու. Թշուառ դասատուին թեւը սուկալի հարուածէ մը կը վտանգի. աչքը կը փասուի գլխուն տրուած հարուածներուն պատճառաւ. այս միջոցին տան տէրը ոստիկանաց լուր կ'ընէ, մինչդեռ այնքան վայրագ ամբոխը մոլեգնաբար կը գոչէ. „աթէշ կէթիրին, կեավուրլարըն մալը վէ ըրզը պիզէ հալալ տըր". ամբոխին գլուխն է տաճկաց կրօնական բ ե լ է մ ա ն ե ր է ն Նալբանտօղլու Ահմէտ էֆէնտին. կը հասնին ոստիկանք, բայց մէկ մարդ չերեւիր. ամենն ալ տանը քովի բաց անցքէն փախած էին, և միայն տանուտէրն իր եղբայրներով և զաւակներովը գտնուելով տանը մէջ, գայմագամի հրամանաւ գիշերով կը բռնեն զայն ոստիկանք և այսպէս դասատուն, երկու եղբայրները, դրացի Պիլէզիկճեան խաչէր անուն անձը տանը մէջէն բռնի հանելով՝ կը տանին պալատն ի բանտ. և գիշերը հոն կը մնան միմիայն, ինչպէս ըսած է գայմագամը, ամբոխին կատաղութիւնը սանձելու կամ նոցա հաճոյքն յագեցնելու համար, այսպէս ահա կը հեծեն բանտին խորերը՝ վարժապետ, անպարտ եղբայրներն և այլ Հայեր, որոց յանցանքը միմիայն ծեծ ուտելն և Հայ լինելն է. յաջորդ օրը քիչ ալ սրիկաներէն երկու հոգի կը բռնեն, և բանտ կը դնեն, բայց փաշային հրամանաւ իսկոյն կարձակուին, իսկ Հայք դեռ կը պահեն բանտը. յատկապէս խնդրագիր կը տրուի, բայց ո՞վ կայ լսող. յայտնի յանդիման ամեն մարդ գիտէ որ այս եղելութիւնը խորհրդով կատարուեցաւ, պարզ իրողութիւն մը չէ, խնդրագրով լմնալիք գործ չէ. դասատու՛ մը յանիրաւի բանտարկել, տո՛ւն մը թշուառ և անտէր. ահա դեռ նոր շնորհիւ երաշխաւորի մը դասատուն արձակեցաւ և այլք. բայց մեծ եղբայրը դեռ բանտն է, հակառակ օրինաց. խնդրագիրը նկատի չառնուիր, առանց դատ վարելու, ամեն տեսակ տանջանքներ կուտան. կառավարիչը, որ կոպիտ և սաստկաբարոյ մէկն է, այս ամեն իրողութեանց ականջը կը խցէ, և կարծես թէ կուրախանայ, և չը թողուր որ այն բանտարկեալ Հայն հանուի բանտէն մինչև դատի լրանալը, ըսելով թէ՝ „պ ո ւ ն տ ա ն պ ի ր պ է օ յ ի ւ ք ֆ է ս ա տ չ ը գ ա ր". իբր թէ՝ Հայու մը բանտէն արձակուիլը պատճառ պիտի լինի նոր խըռովութեան մը. իրբէք խնամ չը տանիր քաղաքին, ազգը մեծապէս դժգոհ է իւր վարմունքէն. ահա օրէ ցօր կը բազմանան եղեռնագործութիւնք ի շնորհս կառավարչի անտարբերութեան և հայատեցութեան. մինչդեռ մեր բարեխնամ տէրութեան Օգոստ. Սուլթանն հաւասարութեան, եղբայրսիրութեան և խաղաղութեան կանոնները գործադրուած տեսնել կը ջանայ իր երկիրներուն մէջ, ընդհակառակն այսպիսի բարեկարգութեան թշնամի կառավարիչ մը տեղի կուտայ ամեն տեսակ ոճիրներու, որ անպատիժ կը գործուին ամեն օր։

(Մանզումէի Էֆքեար)

ԱՆԳԼԻԱ

—

Դուբլինի մէջ իռլանդական ազգային կօնվէնտի երկրորդ նիստի ժամանակ, որ նոյնքան բազմամարդ էր որքան և առաջինը, Սեկստօն յայտնեց, թէ կալուածական միութիւնը „Jrich World" լրագրի խմբագրութենից ստացաւ 30,000 ֆրանկ հետևեալ նամակի հետ։ „Ցանուն շղթայակապ Դեվիտի, յանուն ապագայ սերունդի, որի վիճակը ձեր ձեռքին է, յանուն արդարութեան, մարդասիրութեան և Իռլանդիայի բարօրութեան, խնդրում ենք ազգային կօնվէնտից գրել իր դրօշակի վրա. „չը վճարել կալուածական տուրքերը, մնալ իրանց տների մէջ։ Արէք այդ և ամերիկական ձեր բարեկամները կը կրկնապատկեն իրանց օգնութիւնը։ Հակառակ դէպքում Ամերիկան ամօթով կը մնայ։" Կալուածական միութեան Բատօնի բաժնի հաւատարմատար Դիլլօն Էգօն ասաց, որ Դուբլինի կօնվենտը մի սերմ է իռլանդական ապագայ պարլամենտի համար։ Նա յոյս ունի, որ իռլանդացիք չեն հանգստանայ, մինչև արմատախիլ չանեն անգլիական իշխանութիւնը իրանց երկրի մէջ։ Ամբողջ ժողովը երեք անգամ ծափահարելով և ոտքի կանգնած ողջունեց իռլանդական ապագայ հանրապետութեան գաղափարը։ Կօնվէնտը արդէն վերջացրել է իր նիստերը։

Իռլանդական գործերի մինիստր Ֆօրստեր Գլադստօնին այցելելուց յետոյ ուղևորվեցաւ Դուբլին։ Այնտեղ նրան ներկայացաւ իռլանդացի ամենաչափաւոր երկրագործներից մի պատգամաւորութիւն, որ խնդրեց ներում շնորհել բոլոր կալանաւորվածներին, որոնց թւում և իռլանդական միութեան առաջնորդ Դեվիտին։ Ֆօրստեր մերժեց այդ խնդիրը, պատճառ բերելով, թէ Իռլանդիայի մէջ անկարգութիւնները և բռնութիւնները չեն դադարում։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

—

Գերմանական ազգային ազատամիտ կուսակցութիւնը նորերումս հրատարակեց իր նախագիծը, որի նպատակն է միացնել գերմանական հասարակութեան բոլոր ազատամիտ տարրերը։ Գերմանական ազատամիտ մամուլը վաղուց քարոզում է, որ անհրաժեշտ է ընդդիմադրական փոքր կուսակցութիւններին միանալ ընդհանուր ուժերով գործելու համար։ Այդ պատճառով նոր նախագիծը այնքան անորոշ է կազմված, որ կարող է միատեսակ հաճելի լինել թէ ազատամիտներին և թէ առաջադէմներին։ Օրվայ նշանաւոր խնդիրների մասին նոր նախագիծը ոչինչ չէ նկատում կամ հարևանցի ակնարկութիւններ է անում։—Այդպիսի անորոշութիւնը չէ կարող վերջացնել ներքին անհամաձայնութիւնները և այդ պատճառով Բենիգսենի պարլամենտական կուսակցութիւնը հազիւ թէ կը կարողանայ բարւոքել իր դրութիւնը։ Գիտակցական և գործունեայ ընդդիմադրական կուսակցութեան համար ամենից առաջ հարկաւոր է որոշ և հաստատ սկզբունքներ։ Մանաւանդ նրանք այժմ անհրաժեշտ են իշխան Բիսմարկի պետական քաղաքականութեան դէմ մաքառելու համար։ Պետական կանցլերը ժողովրդին մի շարք տնտեսական նշանաւոր վերանորոգութիւններ է առաջարկում։ Ինչպիսի ուղղութիւն և յատկութիւն էլ ունենան այդ վերանորոգութիւնները, գերմանական ժողովրդի շահերի տեսակէտից նայելով գործին, բաւական չէ նրանց քննել և բացասել։ Մինչդեռ պրուսական ազգային-ազատամիտ կուսակցութիւնը միշտ հէնց այդ պակասութիւնն է ունեցել և այժմեան նախագծով ազատամիտները այդ պակասութիւնը ընդհանուր սկզբունք են դարձնում։ Ապագայ ընտրութիւնները կապացուցանեն, որ այդպիսի անորոշ նախագծերը և գործունէութիւնը նպատակայարմար չեն։

Շլէօցերի ճանապարհորդութեան մասին լրագիրները հաղորդում են հետևեալը։ Նա մի նկարչի հետ Հռոմը այցելեց իբրև հասարակ ճանապարհորդ և այնուհետև գնաց Վատիկան իբրև գերմանական կառավարութեան հաւատարմատար։ Նա առաջարկեց պապին, որ գերմանական դեսպան նշանակվի Վատիկանի մէջ և մի քանի աքսորված եպիսկոպոսներին թոյլ տուեց Գերմանիա վերադառնալ։ Դեռ յայտնի չէ, թէ այդ զիջումների փոխարէն Շլէօցեր ի՞նչ է պահանջել պապից։ Վատիկանի „Vocedella Verita" լրագիրը նկատում է, որ գլխաւոր հարցերից դեռ ես ոչ մէկը վճռված չէ։ Այդ հարցերի քննութիւնը յետաձգված է մինչև գերմանական դեսպանի նշանակելը պապական կառավարութեան մօտ։ Թէ պապը և թէ Շլէօցեր բաւական են մնացել իրանց խօսակցութենից։ Շատերը հաւատացնում են, որ Շլէօցեր, զիջումներ անելով, նրանց տեղ ոչինչ չէ ստացել։

Գերմանական լրագիրները հաստատում են տարածված լուրերը, իբր թէ նորից բանակցութիւններ են սկսվել այն յանցաւորներին յանձնելու մասին, որոնք փորձել են սպանել զանազան պետութիւնների կառավարիչներին։ Ինչպէս յայտնի է այդ բանակցութիւնները սկսվեցան դեռ անցեալ գարնանը, բայց այն ժամանակ Ֆրանսիան և Անգլիան անուղղակի պատասխան տուին իշխան Բիսմարկի պաշտպանած ռուսական շրջաբերականին այդ հարցի առիթով։ Այժմ հարցը նորից բարձրացրած է և աշխատում են համաձայնութիւն կայացնել պետութիւնների մէջ։ Ֆրանսիայի և Անգլիայի օգնութենից չեն հրաժարվել, բայց առանց այդ երկու պետութիւնների էլ միւսները կաշխատեն փոխել այժմեան դաշնագրութիւնները այդ առարկայի վերաբերութեամբ։

ԲՈԼԳԱՐԻԱ

—

Սօֆիայի մէջ արդէն հիմնված է բօլգարական պետական խորհուրդը։ Նրա կազմակերպութեան ժամանակ առաջացան այն բոլոր դժուարութիւնները, որոնց դէմ կառավարութիւնը պէտք է մաքառէ, և գործն էլ շատ առաջ չը կարողացաւ գնալ։ Կառավարութիւնը որոշեց միայն, որ պետական խորհրդի անդամների թիւը 12 պէտք է լինի։ Իշխան Ալէքսանդր ստիպված է մեծ զգուշութեամբ գործել հերթական հարցերը վճռելու ժամանակ։ Պահպանողականների մէջ, որոնք առաջ նրա կողմնակիցներ էին, անբաւականութիւն է նկատվում և մամուլն էլ ուշադրութիւն է դարձնում այդ հանգամանքի վրա։ „Народный Гласъ" լրագիրը պահանջում է, որ կառավարութիւնը կատարէ սահմանադրութիւնը ոչնչացնելու ժամանակ իր տուած խոստմունքները և որ վերջապէս վերանորոգէ երկրի վարչութեան զանազան բաժինները։ Ռուսչուկի մէջ հրատարակվող „Болгарія" լրագիրը պախարակում է կառավարութեանը երկաթուղիները առանց մրցման ռուսների ձեռքը գցելու համար։ Այսպիսով ազգաբնակութեան մէջ ռուսների համար թշնամական տրամադրութիւն է նկատվում։ Բօլգարները կասկածանքով նայում են վարչական պաշտօնեաների փոփոխութեան վրա։ Պահպանողականները յիշեցնում են կառավարութեանը իրանց մատուցած ծառայութիւնները վերջին դժուարութիւնների ժամանակ և գանգատվում են, որ բաւական վար-

ճարված չէն։ Գերմանական լրագիրների տեղեկութիւնների համեմատ Բօլգարիայի ներքին դրութիւնը չափազանց վատ է։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Պատգամաւորների շրջաններում մեծ անհանգստութիւն է տիրում Տունիսի գործերի դրութեան պատճառով։ Պատգամաւորներից շատերը պահանջում են, որ լաւ քննվեն Տունիսի դժուարութիւնների պատճառները, որովհետև պաշտօնական տեղեկութիւնները չափազանց անորոշ են։ Միւս պատգամաւորները մտադիր են մի դրութիւն ներկայացնել հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով պատգամաւորների ժողովի բացումը շտապեցնել։

Պատերազմական մինիստր Ֆարրի շրջաբերականը 1876 թուին հաւաքված զինուորներին հրացանի տակ պահելու և Աֆրիկայում գործող զօրքերի պակասորդը նրանցով լրացնելու մասին՝ մեծ աղմուկ պատճառեց, որովհետև մինիստրութիւնը շատ անգամ յայտնել էր, թէ զօրախաղերից յետոյ այդ զինուորները կարձակվեն։ Այդ առիթով մինիստրների խորհուրդ կայացաւ, որի ժամանակ Ֆարրին պախարակեցին այդ կարգադրութեան համար, որ անպատւութիւն է բերում կառավարութեանը։ Ֆարր պատասխանել է, որ իր կարգադրութիւնը չէ կարող փոխել։ Նրան առաջարկել են միւս անգամ այդպիսի կարգադրութիւն չանել առանց միւս մինիստրների համաձայնութեան։ Այնուհետև Բուստան ներկայացրեց խորհուրդին իր հաշիւը Տունիսի գործերի դրութեան մասին։ Նա ասաց, որ ամեն բան լաւ կը լինէր, եթէ նրա խորհուրդներին հետևէին և անդադար չը փոփոխէին պատերազմական գործողութիւնների նախագիծները։ Նրա պահանջը Տունիսը Ֆրանսիական զօրքերով գրաւելու մասին չը կատարվեցաւ։ Այժմ անհրաժեշտ է 25,000 զօրք ուղարկել հիւսիսային Աֆրիկա։ Հինգ շաբաթվայ մէջ ամեն բան վերջացած կը լինի, եթէ Ֆրանսիացիք անյապաղ կարշաւեն Կայրուան քաղաքի վրա։ Մինիստրների խորհուրդը պատուիրեց Բուստանին անյապաղ Տունիս վերադառնալ և մի քանի վճիռներ կայացրեց, որոնք գաղտնի են պահվում։

Տունիսը նուաճելու համար պէտք եղած պատերազմական ծախսերը 150 միլիօն ֆրանկի են հասնում։ Բուստան բացարձակ յայտնում է, որ Տունիսի արշաւանքը առևտրական նպատակներ ունէր, ինչպէս Անգլիան պատերազմում է առևտրական նոր կենտրօններ ունենալու համար։

Փարիզի մէջ ամենքը համոզված են, որ Տունիսի ապստամբութիւնը նուաճելու համար գոնեա 100,000 զօրք է հարկաւոր։ Մինչև այդքան զօրքեր կուղարկվին, Տունիսի մէջ եղած զինուորները հազիւ կարողանում են հսկել, որ մայրաքաղաքը ջուր ունենայ, որովհետև արաբները ջրանցքները և աղբիւրները փչացրել են։ Կայրուան քաղաքը պաշտպանելու համար ամեն տեղից արաբական ցեղեր են հաւաքվում, որովհետև ժողովրդական համոզման համեմատ այդ քաղաքի ջրհորը յարաբերութիւն ունի Մեկկայի սրբազան ջրհորի հետ։ Արաբները յամառութեամբ կը պաշտպանեն այդ քաղաքը, հետևապէս Ֆրանսիացիների արշաւանքը այդ քաղաքի վրա բաւական նշանաւոր գործ կը լինի։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 10 սեպտեմբերի

Երևի լսած էք պ. Յովսէփ Գավաֆեանի անունը. սա նա է, որը մի տարի առաջ արտօնութիւն ստացաւ թիւրքաց տէրութիւնից Վանի լճի վրա փոքրիկ շոգենաւեր բանացնելու համար լճի շրջակայ գիւղերի և փոքրիկ քաղաքների հաղորդակցութիւնները հեշտացնելու և միմեանց հետ կապելու նպատակով։ Բայց վրահասաւ սովը, Իբրադուլլահի արշաւանքը, հայոց խնդրի ճգնաժամը և պ. Գավաֆեանի գործը մնաց յետաձգութեան մէջ։

Վաղուց արդէն մտադիր էի այցելել այդ պարոնի իրան ձեռքով կառուցած նաւաշինութեան գործարանը և շոգեշարժ աղօրիքները Բօսֆորի ափում։ Վերջապէս ներկայացաւ պատեհ առիթ. յիշեալ պարոնի ազգական և Միացեալ ընկերութեան ատենադպիր պ. Յովհաննէս Արշակունի սիրալիր գտնվեցաւ առաջարկել անցեալ օր իր ընկերակցութիւնը Գավաֆեանի գործարանները այցելելու համար։ Նաւակ նստելով սլացանք Բօսֆորի վրայով դէպի Խաս-քէօյի և Ոսկեղջիւրի նեղուցը. կէս ճանապարհին կանգնեցինք մի յաղթանդամ և առոյգ մարդու մօտ, որը ափում կանգնած բարեւեց մտերմաբար իմ ընկերիս։ Նաւակը մօտեցաւ նորան. դա ինքը պ. Գավաֆեանն էր իր գործարանի մէջ։

Մօտ մի ժամ շրջելուց և ամեն ինչ տեսնելուց յետ, բնական կերպով հարցրի պ. Արշակունիից գլխաւոր մեքենայագէտի մասին, որը չէր երևում գործարանի մէջ. ինձ ասեցին, որ մեքենայագէտը ինքը գործարանատէրն է. կարող էք երևակայել զարմանքս, երբ առաջիս կանգնած էր մի մարդ, որը բացի հայերէնից և թիւրքերէնից ուրիշ ոչ մի լեզու չը գիտէր և մի քանի անգլիացի գործաւորների հետ միայն թարգմանի միջոցով էր խօսում։ Բնական է, որ չը կարողացայ մի բան հասկանալ, բայց պ. Արշակունին ժպիտով նկատեց գլխի պանտամիմով. «կը զարմանաս, այո, յիրաւի զարմանալի է, բայց յետոյ կը պատմեմ»։

Ամեն ինչ տեսնելուց յետ մակոյկ նստած գնացինք քիչ հեռու, ուր գործաւորները մրջիւնի պէս աշխատում էին մի մեծ նաւի կառուցման վրա. գործը դեռ բոլորովին նոր էր սկսված և նաւի միայն կմախքն էր սարքած. գործաւորների վրա կանգնած էր, ինչպէս մասնագէտ պ. Գավաֆեանին նմանող մի յաղթանդամ և քաջառողջ երիտասարդ. իսկոյն գուշակեցի, որ կամ Գավաֆեանի եղբայրը պիտի լինի կամ որդին. յայտնվեց վերջինը. վերջապէս մօտ երեք ժամ այցելութիւն անելուց և ամեն ինչ տեսնելուց յետ, նստեցինք նաւակ տուն վերադառնալու համար։

«Հաւանեցի՞ք» եղաւ սիրելի ընկերիս հարցմունքը։—Անտարակոյս շատ հաճելի էր տեսնել Կ. Պօլսի մէջ միակ մի այսպիսի մասնաւոր գործարան, որի տէրը հայ է. բայց, ասեցէք խնդրեմ, ինչու բացի ստորակարգ մշակներից չը տեսանք ոչ մաշինիստ և ոչ ինժիներ։—Ամեն բան ինքն է և իր որդին, ասեց ընկերս և սկսեց պատմել՝ ինչպէս այդ հանճարեղ մարդը միանգամայն գործնական կերպով և ինքն իրան այնչափ յառաջացել է մեքենայագիտութեան և նաւաշինութեան մէջ, որ սկսելով հասարակ ջրաղացաշինութիւնից նա հասել է հիմայ այնտեղ, որ տարուայ ընթացքում երեք-չորս շոգեշարժ նաւեր կը կառուցանէ և կը ծախէ նոյն իրանց եւրօպական ընկերութիւններին. Ես տեսայ նորա մօտ և ռուսաց դեսպանատան համար շինվող և նոր սկսած մի փոքրիկ շոգենաւ։ Պ. Արշակունին մէկ մէկ յիշեց այն նաւերի անուններին, որոնք նախապատիւ են համարել պ. Գավաֆեանին նաւ շինել տալ և նորանից առնել, քան թէ բերել տալ Անգլիայից. Այս ամենի վարձատրութիւնը, ի հարկէ բացի մեծաքանակ աշխատանքից պ. Գավաֆեան ունէ և այն վարձատրութիւն, որ իր վաճառելի բոլոր նաւերը և նաւակները նա պիտի անպատճառ կնքէ, վասնորոյ Արշակունին մօտեցրեց ինձ Բօսֆորի վրա ճօճվող մի երկու նաւակներին, որոնցից մէկի անունը «Արաքս» էր, միւսինը «Արարատ»։

Այդ ամենը տեսնելուց յետ ակամայից թառանչ քաշեցի, զայրոյթով միտ բերելով թէ՝ որչափ անարդար են դէպի հայերը շատ անսիրտ օտարներ, որոնք արհամարհելով հայի երկրագործական, զինուորական և արուեստասիրական հակումները և ձիրքը, մի քանի անպիտան վաճառականներին պատահելով անդառնալի կերպով գաղափար են կազմում թէ հայոց ազգը միայն չ ա ր չ ի ն ե ր ի ց է բաղկացած։ Որչափ վնասակար է և ծանր մեր ազգի համար մի այսպէս յամառ աննպաստ կարծիք թէկուզ հէնց բթամիտների և վատերի կողմից. հայ երիտասարդութեան պարտքն է այս նախապաշարմունքը կոտրել օտարների մէջ, փառք Աստուծոյ, մենք ունենք այժմ մեր սեփական օրգանը Եւրօպայի մէջ...

Աւելորդ չեմ համարում հետևեալ հետաքրքիր բանը պատմել, որ կարդացի պ. Յարութիւն Քէշկէկեանի Հալէբից ստացած մի նամակի մէջ. Հալէբցի մի հայ կօշկակար լսելով լրագիրներից մի հարուստ լօրդի նշանակած պրէմիայի համար, ով կը շինէ մի ջուխտ բօտֆորտ, բայց առանց մի հատ ասեղակարի, նամակ է գրում նորան թէ ինքը կը պատրաստէ այդ։ Ինչպէս տեսնում էք տարօրինակ անգլիացու առաջարկած բանը միանգամայն մի հանելուկ է, որը յանձն է առնում սակայն հայ կօշկակարը լուծել։ Եւ ինչ էք կարծում. կարո՞ղ էք գուշակել թէ ինչ միջոցի է դիմում հնարամիտ հայ արհեստաւորը. մի քանի ոսկիով նա գնում է Հալէբում մի փոքրիկ ուղտի ձագ. մորթում է նորան, ծախում միսը և կաշին, իսկ չորս ոտերը կտրում մինչև ծունկերը առանց կաշին գիպչելու։ Յետոյ ամենայն զգուշութեամբ հանում է ոտերից յետ ծալելով կաշին և ստանում է այդպիսով երկու ջուխտ անկար բօտֆօրտացու դեռ վերջնականապէս չը պատրաստած։ Գիտէք որ ուղտի ոտի թաթերը այնչափ փափուկ են լինում, որչափ կօշիկի տակ. կօշկակարն էլ այդպէս է յարմարացնում. ջրի մէջ կակղացնելով, յետոյ չորացնելով, ձգձգելով ու փայտով թակելով մի ամսվայ մէջ այնտեղ է հասցնում իր գործը, որ ստացվում է բոլորովին եւրօպական ձևի երկու ջուխտ ներկած կրունկաւոր և բևեռած բօտֆորտներ, որի համար ստանում է իր երեք հարիւր ֆունտ ստերլինգ պրէմիան և կօշկակարութիւնը դէն գցած, հիմայ սկսել է վաճառականութեամբ պարապվել։ Ասում են որ իր պատրաստած կօշիկների մէկ ջուխտը ուղարկելով ում հարկն է, միւս ջուխտը պահում է իր մօտ, որ միշտ տեսնէ նորան ու յիշէ ինչպէս սկիզբը իր բաղդաւորութեան։ Ինչպէս տեսնում էք բանը շատ հեշտ կատարելի է եղել, սակայն նմանելով այն հեշտութեան, որով Կոլոմբոսը կանգնացրել է ձուն գլխի վրա Ամերիկայի գիւտի հեշտութեան վրա ծիծաղողի հետ վիճելիս։ Ահա այսպէս է և պ. Գավաֆեանի ձիրքը արուեստագիտութեան մէջ. այսպէս է և հայ ազգի մէջ դեռ չը մարված արուեստի և արհեստի շնորքը, որի վրա սակայն ոչ ոք չէ ուզում մտածել, այլ նաև ծիծաղում են, երբ յամառութեամբ ասում են նոցա թէ՝ հայ ազգը փրկողը եղել է երկրագործի և արհեստաւորի տոկունութիւնը, այլ ոչ ուրիշ բան, նաև կ ր օ ն ը։ Մտածո՞ւմ են արդեօք Կովկասի հայերը իրանց ուսումնարաններին արուեստագիտական ուղղութիւն տալու վրա. Տէր մի արասցէ. Կովկասի հայերին հարկաւոր է, որ նոցա որդիքը կոկարդ ունենան ճակատին և չինովնիկ լինեն, ինչպէս որ Կ. Պօլսի հայերն էլ ձգտում են միայն նորան, որ իրանց որդիքը գէթ կարողանան ճառեր խօսել և որչափ կարելի է շատ իմանան եւրօպական վիպասանների անուններ. լաւ յառաջադիմութեան նշան է. Աստուած չար աչքից պահէ...

Այս վայրկենիս ցոյց տուեցին ինձ սեպտեմբեր ամսվայ «Փարոսը» որի մէջ ենթադրութիւն էր արած թէ Մ շ ա կ ի խմբագրութիւնը չէ ընդունում իր Կ. Պօլսի թղթակցից դիտողութիւններ ի նպաստ «Փարոսի»։ Հետաքրքիր է իմանալ որ տեղից է վեր առել այսպիսի մի բան։

Գրիգոր Նիկողոսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Times» լրագրին ժընէվից հեռագրում են, սեպտեմբերի 22-ին, որ մի քանի օր առաջ լուր տարածվեցաւ, թէ Մօնտէ-Բրէում, Լօզանոի մօտ, կալանաւորեցին մի քանի իտալացիներին, որոնց թւում և պ. Կաֆֆիէրօին։ Սկզբից կալանաւորելու պատճառը ծածկում էին, բայց այժմ յայտնվում է, որ կալանաւորվածներին կասկածում են Իտալիայի թագաւորի կեանքի դէմ դաւադրութեան մէջ։ Կաֆֆիէրօ և իր քարտուղարը դեռ ևս բանտարկված են, իսկ մնացած իտալացիները արտասահման են աքսորված։ Կաֆֆիէրօ առաջ լաւ դրութիւն ունէր հասարակութեան մէջ և մեծ կարողութեան տէր էր, բայց այդ բոլորը սօցիալիզմի պրօպագանդայի վրա գործ դրեց։ Այժմ նա հասարակ գործաւորի պէս է ապրում։

—Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ, ներկայումս Տունիսում գտնված ֆրանսիական բոլոր զօրքերի թիւը հետևեալն է. օֆիցէրներ 1,005, զինուորներ 33,600, ձիաներ 3,350, եզներ 3,250։ Այս օրերում զինուորներին նորից 5000 մարդ ևս կաւելանայ։

—«Բէյտերի ընկերութեանը» սեպտեմբերի 22-ից, Վաշինգտօնից հեռագրում են, որ Միացեալ-Նահանգների հանգուցեալ նախագահի դագաղը զարդարող պսակների մէջ աչքի է ընկնում թէ իր մեծութեամբ և թէ գեղեցկութեամբ անգլիական թագուհու կողմից ուղարկած պսակը, որը դրել է բրիտանական դեսպանատունը։ Պսակի վրա հետևեալ վերնագիր կայ. Վիկտօրիա թագուհի ի յիշատակ հանգուցեալ նախագահ Գարֆիլդի, որպէս նշան իր տրտմութեան և համակրութեան դէպի տիկին Գարֆիլդ և ամերիկական ամբողջ ժողովուրդը։ Ստորագրութիւնը յօգուտ տիկին Գարֆիլդի հասաւ 267,000 դօլլարի։

—Լրագիրները հաղորդում են որ սօցիալիստները դարձեալ դիտաւորութիւն ունեն հաւաքել սօցիալիստների կօնգրէս Ցիւրիխում. Բեռնի վրա նրանք, ինչպէս երևում է, երբէք չէին նայում որպէս մի կէտի վրա, որտեղ միջոց կունենան գումարվել։

—Կ. Պօլսի մէջ հրատարակվող ֆրանսիական «Stamboul» լրագրում կարդում ենք հետևեալը. «Մի շատ տարածված լուրի հիման վրա մեծ պետութիւնների դեսպանները այս շաբաթվայ ընթացքում սկսելու են վճռողական քայլեր անել Բ. Դրան առջև, որպէս զի պահանջեն նրանից անյապաղ կատարումն Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի, որ վերաբերվում է Հայաստանի րէֆօրմներին»։

—Վիէննայի բանկիր, բարօն Հիրշ նուիրեց մի միլիօն ֆրանկ ռուս հրէաներին Ամերիկա նրանց գաղթելու գործին նպաստելու համար։

—Լրագիրներին հաղորդում են Հռոմից. Լսվում է, թէ կարդինալների ժողովի քննութեանը առաջարկված է հետևեալ հարցը. պարտաւո՞ր է արդեօք պապը առաջին պատահած յարմար րօպէին հեռանալ Հռոմից, թէ պէտք է նոր բռնութիւններին սպասի, որոնք կը ստիպեն նրան թողնել Հռոմը։ Եւրօպական միապետները դեռ ևս իրանց մէջ համաձայնութիւն չեն կայացրել պապի ապագայ դրութեան մասին. միայն ասում են, որ Մալտա կղզին գաղթելու դիտաւորութիւնը թողված է։ Երկիւղ են կրում, որ ծովային ճանապարհորդութեան անհրաժեշտութիւնը շատ կը սահմանափակէ այն ուխտաւորների թիւը, որոնք գալիս են երկրպագելու պապին, և բացի դրանից Մալտան բողոքական պետութեանն է պատկանում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 23 սեպտեմբերի։ „Новости“ լրագիրը հաղորդում է, որ երէկ Թագաւոր կայսրը, Թագուհին, Թագաժառանգի և Մեծ իշխան Ալեքսէյ Ալէքսանդրովիչի ներկայութեամբ նաւախաղ կատարեց Մեծ Ովկիանոսից վերադարձած նաւերին։ Այսօր ներկայանում են Թագաւորին խմիչքների և գաղթականական մասնաժողովների էկսպերտները, նոյնպէս Նիժեգորոդսկայա տօնավաճառի առևտրականների պատգամաւորութիւնը։ Կոմս Իգնատիև ընդունեց էկսպերտներին սեպտեմբերի 20-ին, իսկ պատգամաւորութեանը երէկ։ Նորից սահմանափակված են շատեր, երկրորդ բաժինը միացնվում է պետական կանցելարիայի հետ։ Պետական տպարաններից կը մնան միայն չորսը. պետական, սենատի, պատերազմական մինիստրութեան և հաղորդակցութիւնների մինիստրութեան։ „Порядокъ“ լրագիրը հաստատում է այն լուրը, որ քննող մասնաժողով է նշանակված Օրենբուրգի երկրում արքունի հողեր բաժանելու մասին։ Մասնաժողովին կը մասնակցեն Կախանով և Կօվալէվսկի։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ